
MATTIAS BENGTTSSON:

BORTOM VÄNSTER OCH HÖGER

Även om jag själv gärna accepterar beskrivningen av det önskvärda framtida politiska samtalet som "bortom vänster och höger", är ändå Janerik Larssons val av titel på sin skrift om hans vision av en ny, mera konstruktiv dialog om tjugohundratalets samhälle något vilseledande. När Arbetsgivareföreningens informationsdirektör redan i rubriken avfärdar begreppen vänster och höger är det lätt att tro att här talar någon som drömmer om en ny samförståndsanda, om att vi bör lägga ideologierna åt sidan för att åter, i pragmatisk anda, prata oss samman. En del kan få för sig att nu anser SAF att målen har nåtts: nyliberalismen har segrat och behovet av kamp och konflikt sjunker undan för att i stället ersättas av en önskan om att med ett erbjudande om fred säkra vunnit terräng.

Verkliga fienden

Men det är inte alls detta som är Janerik Larssons poäng – faktiskt tvärtom. Vad han pläderar för över knappt hundra sidor, och med många referenser till aktuell och spännande samhällsdebatt i både

---

Bortom vänster och höger av Janerik Larsson. Timbro 1994.

Sverige och omvärlden, är ett uppbrott från ett meningsutbyte som låter sig begränsas av om inte det "politiskt möjliga" så det "partipolitiskt möjliga". Han pläderar för en uppgörelse med förstelnade politiska strukturer och uråldriga skyttegravar som förhindrar oss från att se den verkliga fienden, de stora utmaningarna.

Men vad är det då för vänster och höger som Janerik Larsson vill göra upp räkningen med?

Orimligt grannskap

I ett historiskt och bredare perspektiv är vad som är vänster och vad som är höger inte givet. Sålunda var ursprungligen liberalismen med dess tro på fria marknader vänster, medan den i dag oftast placeras till höger. Men för en liberal av den gamla traditionen – före folkpartiet – är självfallet påståendet att laissez-faire därmed skulle vara granne med fascism och nazism, som också påstås ligga långt ute till höger, inte bara orimligt, det är idéhistoriskt fullkomligt absurt.

Att mot denna bakgrund av inkonsekvent och föga förklarande etikettering förkasta höger-vänster-skalan vore i och för sig välkommet. Men det är inte främst höger och vänster i form av en mer eller

mindre logisk skala av politiska idéer som Janerik Larsson är ute efter.

Moderata tankegångar

Den höger Janerik Larsson är ute efter är den som tidigare stavades med versalt H, i dag med versalt M. Den vänster det gäller stavas med versalt A. Det handlar om Moderata samlingspartiet och Arbetarepartiet socialdemokraterna – och en lämpligare titel vore kanske därför *Bortom socialdemokrater och moderater*.

Onekligen är kritiken i Bortom vänster och höger betydligt tydligare riktad mot socialdemokratin än mot moderaterna eller borgerligheten i övrigt. De sakpolitiska ställningstaganden som Janerik Larsson gör, och de är många, är minst sagt i linje med mycket som sagts av moderata företrädare. Behovet av mera marknadsekonomi, utrymme för "den lilla världen" och en betydligt mindre men ändå starkare stat är inga okända tankegångar för moderata läsare.

Förlorat relevans

Men skillnaden mellan den moderate partigångaren och Janerik Larsson är att den senare tror att möjligheterna att åstadkomma snabba och genomgripande förändringar i rätt riktning begränsas av de snäva ramar dagens partipolitik sätter upp. Enligt Janerik Larsson är det i dag uppenbart, och det är svårt att säga emot, att den framsynta och klarsynta diskussionen om vad som krävs för att komma till rätta med vårt lands många problem i hu-

vudsak förs vid sidan av meningsutbytet mellan partierna.

Ett av skälen är att de etablerade partierna, med socialdemokraterna och moderaterna i spetsen, är fångade i den logik som en sekellång historia skapat. Partierna föddes ur motsättningar som sedan länge har förlorat sin relevans. De har en lång rad tidigare ställningstaganden bakom sig som de måste förhålla sig till genom att antingen bortförklara eller försvara. De har alla en relation med "den svenska modellen" som de har svårt att frigöra sig ifrån.

Skadeglädje

Detta leder till att partierna tenderar att fastna i ett småaktigt käbbel som inte har mycket att göra med ett verkligt meningsutbyte. De ägnar sig åt "ett improduktivt ältande av gångna dagars motsättningar och oförätter", de blir "experter på att dra stora växlar på förflugna uttalanden av meningsmotståndare och älskar att vältra sig i mindre lyckade episoder ur konkurrenternas förflutna". (Åtminstone för många av oss som inte var politiskt medvetna 1968 gäller detta också en hel del av den debatt som under senare tid förts under beteckningen *Vänsterns skuld*.)

De gamla partierna utgör alltså ett hinder för en mera produktiv politisk konfrontation. En konfrontation som i och för sig kan bli tuffare och komma att röra vid mera grundläggande värden än dagens, men som samtidigt blir relevant för framtidens, inte gårdagens, svårigheter

och motsättningar. Och Janerik Larsson går så långt att han tänker bort de nuvarande partierna:

”Tanken på nya partier och nya konstellationer, tillfälliga och baserade på gemensamma idéer snarare än gemensam historia och gemensamma maktanspråk, får inte definieras bort från början. Att de nuvarande partierna och motsättningarna dem emellan för all framtid skall behållas är inte något hållbart axiom.”

Revolutionär direktör

Drabbad av uppgivenhet inför insikten om risken att snart vara utsatt för en i grunden ganska irrelevant valrörelse, inger det ändå ett visst hopp att SAF:s informationsdirektör tillåter sig vara så radikal, för att inte säga revolutionär. För oavsett om nya partier till sist kommer att visa sig vara nödvändiga eller inte, behöver de gamla utmanas och ruskas om.

CARL JOHAN LJUNGBERG:

VAR SHAKESPEARE FASCIST?

”**H**ur kan tänkare kalla sig fascister, en doktrin som betyder att förneka all kultur?” frågades det nyligen i *Times Literary Supplement* apropå den franske författaren Pierre Drieu la Rochelle.

Den nya öppenheten för historia och klassiker betyder inte bara att många förr tabubelagda ämnen kan tas upp igen. Den innebär kanske också att den historiska värderingen kan bli rikare, mindre ensidig och mer ödmjuk inför sammansatta idéer och händelseförlopp som under 1960- och 70-talen ofta avfärdades

med klichéer eller enkla teorier. Självfallet får man därför inte ursäktat alla idéer eller misstag ur det förflutna.

Traumatiska år

En som nu omvärderas är den finlandssvenske poeten, journalisten och politiske aktivisten Örnulf Tigerstedt (1900-1962) vars konstnärliga utveckling och idékonflikter behandlas i Göran Waltås doktorsavhandling i litteraturvetenskap *Poet under black banners: The case of Örnulf Tigerstedt and extreme right-wing literature in Finland 1918-1944*.

Tigerstedt var delvis typisk för det finlandssvenska ämbetsmänna- och officersskikt som sedan 1900-talet lojalt tjänat kungar och tsarer. Hans födelsemiljö godset Mustila med dess stora ägor och

---

Poet and black-banners: The case of Örnulf Tigerstedt and extreme right-wing literature in Finland 1918-1944 av Göran Waltå. Almqvist & Wicksell International, 1993.